

MONEY, FINANCES AND CREDIT

УДК 330.4:336.71
JEL G10, G21

DOI: 10.26906/EiR.2024.2(93).3394

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДОСВІД ФРАНКФУРТСЬКОГО ФІНАНСОВОГО ЦЕНТРУ

Височан Олег Степанович*, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку та аналізу
Національний університет “Львівська політехніка”
Кореновський Орест Васильович**, кандидат економічних наук, докторант
Вища Школа Миколая Коперника (Варшава, Республіка Польща)

*ORCID 0000-0002-0066-2624

**ORCID 0000-0002-3010-8202

© Височан О.С., 2024

© Кореновський О.В., 2024

Стаття отримана редакцією 26.04.2024 р.

The article was received by editorial board on 26.04.2024

Вступ. Кластери як форма організації бізнес-процесів не є чимось новим. Вони відомі ще з часів Промислової революції, тобто з середини XVIII століття. Водночас їх еволюція у відповідь на виклики сучасного бізнес-середовища привернула увагу зарубіжних науковців наприкінці XX століття. Компанії почали усвідомлювати основні переваги участі у кластерних утвореннях: можливість розширення діяльності, зростання інноваційної активності, економія за рахунок масштабу та збільшення продуктивності роботи.

Актуальність представленої тематики дослідження визначається такими основними передумовами:

1) кластеризація фінансових структур на засадах географічної компактності та спільних соціально-культурних цінностей учасників забезпечує зростання їх ділової активності й конкурентоспроможності на сучасних глобалізованих фінансових ринках, пришвидшує обмін знаннями та інноваціями, створює основу для резильєнтного розвитку у стратегічній перспективі;

2) створення фінансових кластерів дозволяє сформувати сприятливе бізнес-середовище в країні в цілому та на рівні окремих її регіонів, створити додаткові робочі місця, мобілізувати регіональні фінансові ресурси для реалізації проектів сталого розвитку економіки, ефективніше протистояти навколишнім викликам (наслідки пандемії COVID-19, російсько-українська війна), подолати диспропорції у соціально-економічному розвитку територій через збалансування їх державного фінансового забезпечення;

3) формування кластерних структур підвищує якість комунікаційних зв'язків та активізує ділове спілкування й обмін інформацією між фінансовими інституціями, органами влади, громадськими організаціями та представниками забезпечувальної інфраструктури;

4) розвиток кластерних ініціатив дозволяє зменшити негативні наслідки глобальних та локальних економічних криз для ринку фінансових послуг за рахунок об'єднання зусиль гравців, підвищення рівня концентрації капіталу та посилення конкурентоспроможності вітчизняних фінансових організацій;

5) проблемність універсальності та стандартизації академічних підходів до дослідження сутності, еволюції та принципів функціонування фінансових кластерів пов'язана із недоцільністю прямої екстраполяції наукових напрацювань, пов'язаних з кластерними утвореннями в інших індустріях (промисловість, туризм, ІТ, сільське господарство тощо), що, через специфіку діяльності, вимагає

активізації зусиль, спрямованих на ґрунтовний аналіз процесів, характерних саме для фінансових кластерних утворень.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Найбільш ґрунтовні дослідження щодо формування та функціонування фінансових кластерів представлені у роботах: Ахлувалія С. та Кассічіе С. [1], Гроде М.Г. [2], Зарічна Н.З. [3], Коледіна К.О. та Семенова Г.І. [4], Костюк Ю.К. [5], Коц Г.-Г. та Шмідт Р.Х. [6], Куа А. [7], Кук Г.А.С., Пандіт Н.Р., Біверсток Дж.В., Тейлор П.Дж. та Пейн К. [8], Кук Г.А.С. та Пандіт Н.Р. [9], Пажитка В. та Войцік Д. [10], Пандіт Н.Р., Кук Г.А.С., Ван Ф., Біверсток Дж.В. та Гхаурі П.Н. [11], Патарая Л., Герадзе Р. та Душуашвілі Т. [12], Пауна К.Б. [13], Стрілець Є.М. [14], Тейлор П.Дж., Біверсток Дж.В., Кук Г.А.С., Пандіт Н.Р., Пейн К. та Грінвуд Х. [15], Фодор А., Йоргенсен Р.Д. та Стоу Дж.Д. [16], Ягольницький О.А. [17].

Звертають на себе увагу також роботи монографічного характеру вітчизняних науковців: М.О. Кизима [18] та колективу авторів під редакцією Н.М. Внукової [19].

Аналіз джерельної бази продемонстрував, що найбільш актуальною з точки зору наукових досліджень для вітчизняних вчених є проблематика, пов'язана із:

- еволюцією фінансових кластерів з виокремленням етапів історичного генезису їх розвитку;
- дослідженням переваг та недоліків від співробітництва фінансових установ;
- дослідженням типології та моделюванням складових елементів з розробкою карти фінансових кластерів;
- аналізом чинників фінансово-економічної, глобалізаційної, інвестиційно-інноваційної, просторової тощо природи, які виступають тригерами формування фінансових кластерів;
- аналізом взаємодії учасників фінансового кластеру;
- формуванням джерел фінансового забезпечення функціонування фінансових кластерів;
- участю фінансових кластерів у функціонуванні інших об'єднань на регіональному, національному та міждержавному рівнях (скажімо для залучення фінансових ресурсів у ризикові інноваційні проекти на умовах співфінансування);
- перспективами розвитку нішевих фінансових кластерів, що тяжіють до галузевої прив'язки і формуються у сфері страхування, банківської діяльності, фінансового консалтингу тощо.

У зарубіжних дослідженнях акцент зміщений у сторону:

- оцінювання переваг формування кластерних утворень на конкретних прикладах (зокрема для Лондонського фінансового центру, Франкфуртського фінансового центру);
- компаративний аналіз різних фінансових кластерів (наприклад, одних із найпотужніших у Західній Європі – Лондонського, Франкфуртського та Паризького);
- відображення просторових патернів фінансових інституцій та аналіз їх рівня концентрації (в т.ч. із використанням Індексу Херфіндала-Хіршмана);
- встановлення ризиків появи декластеризаційних ефектів у сучасному світі під впливом розвитку інформаційних технологій та дистанціювання бізнесу;
- оцінювання впливу агломерації на показники діяльності підприємств – учасників кластеру;
- встановлення конкурентоздатності окремих кластерів на глобальному ринку фінансових послуг.

Метою дослідження є аналіз наукових підходів до організації кластерних утворень у сфері фінансових послуг, а також виявлення можливостей адаптації досвіду формування й розвитку одного з найбільш успішних кластерів у світі, Франкфуртського фінансового центру, до українських реалій фінансового ринку. Мета визначає чотири основні завдання, які поставлені у науковій роботі:

- 1) виокремлення характеристик кластерних утворень, спираючись на класичне визначення поняття “кластер” за М.Е. Портером;
- 2) встановлення особливостей фінансових кластерів зважаючи на специфіку їх функціонування;
- 3) встановлення найбільш потужних фінансових кластерів Європи за показником GFCI (Global Financial Centres Index);
- 4) аналіз структури Франкфуртського фінансового центру та окремих його елементів: учасники ядра кластера; торговельний майданчик; регулюючі органи; кластери-партнери; забезпечувальні організації.

Основний матеріал і результати. У класичному визначенні поняття “кластер”, запропонованому Майклом Е. Портером у [20] акцент зроблено на тому, що:

- 1) кластер формується за просторовою (географічною) ознакою, що допускає об'єднання суб'єктів різної величини та сфери діяльності, однак не надто віддалених один від одного. При цьому територіальна

віддаленість є поняттям відносним, адже кластери можуть формуватися як на території одного міста чи району, так і об'єднувати суб'єкти усієї держави чи навіть декількох сусідніх країн;

2) кластер – це не лише компанії, які формують його ядро, але й допоміжні та регулюючі організації: університети, консалтингові компанії, агентства місцевого розвитку тощо. Саме їх підтримка забезпечує можливість досягнення кластерами мети створення;

3) співпраця між учасниками кластера не виключає їх конкуренції між собою, тому засадничі принципи ринкової економіки не порушуються. В основному звертається увага не на підвищення рентабельності діяльності окремих підприємств, а на забезпеченні її інноваційності для всіх учасників кластера;

4) у кластерах формуються складноструктуровані взаємозв'язки, що ґрунтуються на спільній культурі та довірі між учасниками, тож повинні бути предметом особливої уваги для недопущення їх руйнування.

Такий підхід забезпечує необхідність додаткового аналізу усього різноманіття кластерних утворень, згрупованих за тією чи іншою класифікаційною ознакою.

У науковій літературі та практиці господарювання пропонуються різні підходи до класифікації кластерних структур [18, с. 196]. На відсутність єдності думок щодо типів та/або видів кластерів, що перешкоджає створенню належного інформаційного забезпечення для опису кластерів у межах реалізації державної / регіональної політики з їх підтримки, звертає увагу своєму дослідженні Г.Т. П'ятницька [21].

Однією з перших успішних спроб класифікації кластероподібних структур є типологія Енн Маркусен для Нових Індустріальних Районів (New Industrial Districts), яка запропонувала виокремлювати їх 4 види: Маршалліанські індустріальні райони (з їх італійською варіацією); райони типу “зірка” (побудовані за системою “hub and spoke”); сателітні індустріальні платформи та промислові райони, орієнтовані на державу. Кожен з них має свої особливості в аспектах характеристик компаній – учасників кластера, внутрішніх взаємодій, перспектив для робочої сили, джерел фінансування, центрів прийняття рішень тощо [22, с. 297–299].

Одними із найбільш перспективних, як з точки зору наукового дослідження так і практичної цінності, типами кластерів, за критеріями галузі економіки та видами діяльності, є фінансові, які мають притаманні їм особливості функціонування в аспектах пропозиції фінансових послуг на ринку та попиту на них у споживачів.

Як зауважується у [15, с. 24] з точки зору пропозиції фінансові кластери крупним компаніям, які надають фінансові послуги, забезпечують доступ до значних резервів спеціалізованої робочої сили. Саме тому, скажімо, інвестиційні банки майже виключно розташовані у фінансових центрах, на зразок Лондона, Нью-Йорка чи Франкфурта. В той же час невеликі компанії, наприклад, автономні страхові фірми, менш залежні від неявних знань, а тому можуть дозволити собі розташовуватися за межами великих фінансових центрів. Окрім цього, великі компанії більш залежні від вибору допоміжних послуг у широкому спектрі (бухгалтерські, актуарні, юридичні, консалтингові, розробка програмного забезпечення, реклама та дослідження ринку, підбір персоналу, освіта, фінансові публікації), які пропонують, знову ж таки, у великих фінансових центрах. Спільне розміщення пов'язаних ринків забезпечує економію, покращує потоки інформації, збільшує ефективність діяльності та підвищує ліквідність.

Важливим також є те, що рішення споживача щодо придбання фінансових послуг, які є нематеріальними за своєю сутністю, часто пов'язане з репутацією місця розташування компанії. Тому спостерігаємо, що нові учасники фінансового ринку віддають перевагу розташуванню у відомих фінансових центрах щоб підвищити власний імідж та налагодити ділові контакти з партнерами.

Таким чином створюються фінансові центри, попит на послуги у яких не в останню чергу визначається їх місцем у загальносвітових рейтингах, складених різноманітними агенціями. Найвідомішим та найбільш комплексним і авторитетним є Рейтинг світових фінансових центрів (Global Financial Centres Index – GFCI), що формується двічі на рік компанією Z/Yen у співробітництві з China Development Institute. У складі Індексу враховуються більше 100 показників (у 2024 році їх кількість склала 145), які згруповано за п'ятьма базовими категоріями конкурентоздатності: бізнес-середовище; фінансовий сектор; інфраструктура; людський капітал та репутація і загальні фактори.

У табл. 1 згруповано рейтинг п'яти найкращих фінансових центрів Європи.

ТОП-5 фінансових центрів Європи за GFCI у 2020–2024 рр.

Фін. центр	Показник	Значення показника станом на:								
		2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.		2024 р.
		березень	вересень	березень	вересень	березень	вересень	березень	вересень	березень
Лондон	Рейтингові бали	742	766	743	740	726	731	731	744	747
	Місце у світі	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Місце у Європі	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Женева	Рейтингові бали	729	717	709	692	678	709	701	730	738
	Місце у світі	9	14	20	20	25	20	23	10	7
	Місце у Європі	2	5	5	5	7	5	8	2	2
Франкфурт	Рейтингові бали	720	715	727	701	694	711	707	726	732
	Місце у світі	13	16	9	14	16	18	17	14	13
	Місце у Європі	3	6	2	3	3	3	4	3	3
Париж	Рейтингові бали	718	713	699	705	706	719	710	725	731
	Місце у світі	15	18	25	10	11	10	14	15	14
	Місце у Європі	5	7	7	2	2	2	2	4	4
Цюрих	Рейтингові бали	719	724	720	690	686	707	704	722	729
	Місце у світі	14	10	10	21	20	22	20	18	16
	Місце у Європі	4	2	3	6	5	7	7	6	5

Джерело: сформовано авторами на основі даних *The Global Financial Centres Index Reports* (<https://www.zyen.com/publications/public-reports/>)

Відзначимо незмінну першість лідера рейтингу серед країн Європи, Лондонського фінансового центру, а також стабільне місце у трійці кращих – Франкфуртського. Найбільшим прогресом впродовж останніх років відзначилася Женева, в той час як Париж дещо втрачає свої позиції. При цьому Франкфуртський фінансовий центр знаходиться серед світових лідерів за показниками бізнес-середовища та інфраструктури.

Зростання Франкфурту як потужного фінансового центру розпочалося після II Світової війни і було пов'язане з двома основними чинниками:

1) ізоляцією та санкціями, запровадженими щодо Берліну, який поступово почав втрачати статус фінансового флагмана Німеччини;

2) вигідним розташуванням близько до кордонів трьох окупаційних зон: американської, британської та французької.

Не в останню чергу цьому посприяли й подальші рішення щодо розміщення Федерального банку Німеччини, Європейського центрального банку та низки інших контрольно-регулюючих фінансових інституцій у Франкфурті.

Зараз у Франкфуртському фінансовому секторі зайняті 74 700 працівників і він є другим за конкурентоспроможністю фінансовим сектором, після Лондону, у світі. Разом із банківськими послугами останніми роками у Франкфурті спостерігається зростання й інших фінансових підсекторів, на зразок фінтех-індустрії [23].

Характеристика структурних елементів Франкфуртського фінансового центру представлена у табл. 2.

Структура Франкфуртського фінансового кластера

Елемент 1	Характеристика 2
Ядро кластера	
Учасники кластера	
Комерційні банки	Хоча більшість фінансових послуг не вимагають перебування у безпосередній близькості до фінансової організації, все ж надання деяких видів фінансового консалтингу та реалізації корпоративних банківських і страхових продуктів сприяє географічна близькість до штаб-квартир великих німецьких компаній. Саме тому два найбільших німецьких комерційних банки Deutsche Bank та Commerzbank мають штаб-квартири у Франкфурті. Усі найбільші інвестиційні компанії, на зразок JP Morgan Chase чи Goldman Sachs, також відкрили свої представництва у цьому місті
Інвестиційні банки	
Фонди	
Страхові компанії	
Інвестиційні компанії	
Регіональні банки	
Інші фінансові організації	
Торговельний майданчик для учасників кластера	
Франкфуртська фондова біржа (<i>Frankfurter Wertpapier Börse, FWB</i>)	Забезпечує ефективний, прозорий торговельний майданчик, надає банкам та інвесторам інформацію в режимі реального часу, співпрацює з наглядовими органами для забезпечення дотримання законодавства
Клієнти	
Приватні особи	Банки надають послуги (зберігання готівки, обслуговування транзакцій тощо) клієнтам на засадах ефективності, оперативності, інноваційності, забезпечуючи таким чином сталий розвиток економіки
Компанії	
Суспільство	
Регулюючі органи	
Європейська рада з системних ризиків (<i>European Systemic Risk Board, ESRB</i>)	Функції: макропруденційний нагляд за фінансовою системою ЄС, запобігання та зменшення системних ризиків
Європейська організація страхування і пенсійного забезпечення (<i>European Insurance and Occupational Pensions Authority, EIOPA</i>)	Функції: підтримка стабільності фінансової системи, прозорості ринків і фінансових продуктів, захист страхувальників і учасників пенсійних програм
Федеральна служба фінансового нагляду (<i>Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht, BaFin</i>)	Основна мета – забезпечити належне функціонування, стабільність і цілісність фінансової системи Німеччини
Федеральне агентство зі стабілізації фінансового ринку (<i>Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung, FMSA</i>)	Засноване у 2008 році у розпал світової фінансової кризи, управляє пакетами акцій фінансових установ від імені Федерального уряду та відповідає за адміністрування збору до Єдиного фонду врегулювання
Кластери-партнери	
Fintech Cluster	Франкфурт є центром фінансових технологій в Німеччині і об'єднує зусилля гравців фінансового сектору та стартапів щодо розробки нових рішень на основі смарт-технологій для забезпечення резильєнтності, ефективності й безпеки фінансової галузі
Renminbi Cluster	З 2014 року Франкфурт став європейським хабом фінансових операцій у китайській валюті, що забезпечує ефективну торгівлю між Німеччиною та Китаєм
Data and Information Hub	У Франкфурті знаходиться Німецька комерційна інтернет-біржа (DE-CIX), яка є одним із найбільших хабів інтернет-трафіку у світі і поєднує інтернет-провайдерів та мережеві компанії з понад 60 країн світу
Забезпечувальні організації	
Консалтинг	Більш ніж 70 консалтингових компаній мають свої офіси у Франкфурті. Серед них: Bain & Company, Roland Berger Strategy Consultants, McKinsey & Company
Аудит	Всі аудиторські компанії з так званої “Великої четвірки” (Deloitte, PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young, KPMG) представлені у Франкфуртському фінансовому центрі. KPMG навіть відкрила у Франкфурті свій Головний європейський офіс

1	2
Юридичні послуги	У Франкфурті знаходяться офіси практично всіх найбільших юридичних компаній світу, таких як Clifford Chance, Linklaters, Freshfields Bruckhaus Deringer та ін.
Рейтингові агенції	“Велика трійка” міжнародних рейтингових агентств (Standard & Poor’s, Moody’s, Fitch Ratings) відкрили свої головні німецькі офіси саме у Франкфурті
Освіта і наукові дослідження	У Франкфурті знаходяться більше 40 університетів, бізнес-шкіл та дослідницьких інститутів у сфері фінансів

Джерело: сформовано авторами на основі [24]

Як зауважують Г.-Г. Коц та Р.Х. Шмідт [6] на сьогодні Франкфурт має переваги у порівнянні з іншими фінансовими центрами, зокрема володіючи спеціалізованим, висококваліфікованим людським капіталом, а також якісною технічною інфраструктурою.

Висновки. Кластерний підхід дозволяє підвищити ефективність роботи фінансових організацій і може бути використаним для вирішення низки актуальних завдань:

- підвищення конкурентоздатності, рівня соціальної відповідальності та ефективності сталого розвитку нашої країни, окремих її регіонів та фінансового сектору України;
- модернізації загальнодержавної політики стратегічного розвитку та програм регіонального розвитку;
- стимулювання інноваційної активності організацій фінансового сектору та супутніх підсекторів, зокрема фінтех-індустрії;
- ефектизації взаємодії та співпраці між різними організаціями, що надають фінансові послуги, а також урядовими організаціями і представниками громадськості.

Перспективи подальших досліджень бачимо у: порівняльному аналізі різних фінансових кластерів (зокрема, Лондонського, Паризького та Франкфуртського), а також встановленні рівня концентрації кластерних утворень фінансового сектору економіки у різних регіонах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ahluwalia S. and Kassiech S. Effect of Financial Clusters on Startup Mergers and Acquisitions. *International Journal of Financial Studies*. 2022. Vol. 10 (1). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijfs10010001>
2. Grote M.H. Foreign banks' attraction to the financial centre Frankfurt – a “u”-shaped relationship. *Working Paper Series: Finance & Accounting*. 2007. № 177. Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Wirtschaftswissenschaften, Frankfurt a. M.
3. Зарічна Н.З. Механізм фінансово-економічного забезпечення функціонування фінансових кластерів. *Східна Європа: Економіка, бізнес та управління*. 2021. Вип. 4 (31). С. 106–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-17>
4. Колєдіна К.О., Семенова Г.І. Формування банківських кластерних ініціатив в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 364–369. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-364-369>
5. Костюк Ю.К. Особливості об'єднання фінансових установ у фінансові кластери. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2010. Том 2. № 9. С. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i9.29343>
6. Kotz H.-H. and Schmidt R.H. Financial locations: Frankfurt's place and perspectives. *Working Paper Series: Finance & Accounting*. 2008. № 185. Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Wirtschaftswissenschaften, Frankfurt a. M.
7. Kuah A. Clustering in the UK financial services: The quest for the enigmatic pecuniary externality. *Manchester Business School Working Paper*. 2008. № 560. The University of Manchester, Manchester Business School, Manchester.
8. Cook G.A.S., Pandit N.R., Beaverstock J.V., Taylor P.J. and Pain K. The Clustering of Financial Services in London. *44th Congress of the European Regional Science Association: “Regions and Fiscal Federalism”*, 25th - 29th August 2004, Porto, Portugal, European Regional Science Association (ERSA).
9. Cook G.A.S. and Pandit N.R. Clustering in the British Broadcasting and Financial Services Industries: A Comparative Analysis of Three Regions. *Problems and Perspectives in Management*. 2004. № 2 (3). P. 72–87.
10. Pažitka V. and Wójcik D. Cluster Dynamics of Financial Centres in the UK: Do Connected Firms Grow Faster? *Regional Studies*. 2019. No. 53(7). P. 1017–1028. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2018.1531116>
11. Pandit N.R., Cook G.A.S., Wan F., Beaverstock J.V. and Ghauri P.N. The Economies and Diseconomies of Industrial Clustering: Multinational Enterprises versus Uninational Enterprises. *Management International Review*. 2018. No. 58 (2). P. 935–967. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11575-018-0363-1>

12. Pataraiia L., Geradze R. and Dushuashvili T. Financial Sector Analysis in the Cluster Theory Context (Georgian Case). *Technology Audit And Production Reserves*. 2017. № 1/4 (33). P. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2017.90448>
13. Pauna C.B. Cross-sectoral Cooperation vs. Cluster Development at European Level. *2nd International Conference "Economic Scientific Research - Theoretical, Empirical and Practical Approaches"*, ESPERA 2014. 13-14 November 2014. Bucharest, Romania. P. 175–182.
14. Стрілець Є.М. Організаційно-функціональна структура фінансового кластеру у страховій сфері. *Економіка України*. 2014. № 9 (634). С. 54–58.
15. Taylor P.J., Beaverstock J.V., Cook G.A.S., Pandit N.R., Pain K. and Greenwood H. Financial Services Clustering and its Significance for London. 2003. London: Corporation of London.
16. Fodor A., Jorgensen R.D. and Stowe J.D. Financial Clusters, Industry Groups and Stock Return Correlations. *The Journal of Financial Research*. 2021. Vol. 44 (1). P. 121–144. DOI: <https://doi.org/10.1111/jfr.12236>
17. Ягольницький О.А. Аналіз взаємодії учасників фінансового кластеру. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 34. С. 427–431.
18. Кизим М.О. Промислова політика та кластеризація економіки України: монографія. Харків : ВД "Інжек", 2011. 304 с.
19. Організація забезпечення створення фінансових кластерів транскордонного співробітництва: монографія / Наук. ред. та кер. кол. авт. д.е.н., проф. Н. М. Внукова. Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2011. 104 с.
20. Porter M.E. Clusters and Competition: New Agendas for Companies, Governments, and Institutions. In Porter M.E., *On Competition*. Ch. 7, HBS Press, 1998. P. 197–288.
21. П'ятницька Г.Т. Класифікація кластерів у системі інформаційного забезпечення стратегії кластеризації. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 4. С. 187-208.
22. Markusen A. Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts. *Economic Geography*. 1996. Vol. 72. No. 3. P. 293–313.
23. Lavery S., Barber A. and McDaniel S. Frankfurt, Paris and Dublin: Post-Brexit Rivals to the City of London? *SPERI Global Political Economy Brief*. 2017. № 6. URL: <https://eprints.gla.ac.uk/304932/>
24. Frankfurt Financial Cluster. URL: <https://www.hhs.se/contentassets/f51b706e1d644e9fa6c4d232abd09e63/sse-frankfurt-finance-cluster.pdf>

REFERENCES:

1. Ahluwalia S. and Kassicieh S. (2022) Effect of Financial Clusters on Startup Mergers and Acquisitions. *International Journal of Financial Studies*, vol. 10(1). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijfs10010001>
2. Grote M. H. (2007) Foreign banks' attraction to the financial centre Frankfurt – a “u”-shaped relationship. *Working Paper Series: Finance & Accounting*, vol. 177. Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Wirtschaftswissenschaften, Frankfurt a. M.
3. Zarichna N. Z. (2021) Mekhanizm finansovo-ekonomichnoho zabezpechennia funktsionuvannia finansovykh klasteriv [The mechanism of financial and economic support of financial clusters functioning]. *Skhidna Yevropa: Ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 4 (31), pp. 106–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.31-17>
4. Koliedina K. O., Semenova H. I. (2020) Formuvannia bankivskykh klasternykh initsiatyv v Ukraini [Formation of the banking cluster initiatives in Ukraine]. *Biznes Inform – Business Inform*, vol. 5, pp. 364–369. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-364-369>
5. Kostyuk Yu.K. (2010) Osoblyvosti obiednannia finansovykh ustanov u finansovi klasteri [Peculiarities of combining financial institutions into financial clusters]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky – Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, no. 9, pp. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcftp.v2i9.29343>
6. Kotz H.-H. and Schmidt R. H. (2008) Financial locations: Frankfurt's place and perspectives. *Working Paper Series: Finance & Accounting*, vol. 185. Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main, Fachbereich Wirtschaftswissenschaften, Frankfurt a. M.
7. Kuah A. (2008) Clustering in the UK financial services: The quest for the enigmatic pecuniary externality. *Manchester Business School Working Paper*, vol. 560. The University of Manchester, Manchester Business School, Manchester.
8. Cook G. A. S., Pandit N. R., Beaverstock J. V., Taylor P. J. and Pain K. (August 25th - 29th, 2004) The Clustering of Financial Services in London. *Regions and Fiscal Federalism: 44th Congress of the European Regional Science Association* (Porto, Portugal, European Regional Science Association (ERSA)).
9. Cook G. A. S. and Pandit N. R. (2004) Clustering in the British Broadcasting and Financial Services Industries: A Comparative Analysis of Three Regions. *Problems and Perspectives in Management*, vol. 2 (3), pp. 72–87.
10. Pažitka V. and Wójcik D. (2019) Cluster Dynamics of Financial Centres in the UK: Do Connected Firms Grow Faster? *Regional Studies*, vol. 53(7), pp. 1017–1028. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2018.1531116>

11. Pandit N. R., Cook G. A. S., Wan F., Beaverstock J. V. and Ghauri P. N. (2018) The Economies and Diseconomies of Industrial Clustering: Multinational Enterprises versus Uninational Enterprises. *Management International Review*, vol. 58 (2), pp. 935–967. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11575-018-0363-1>.
12. Pataraiia L., Geradze R. and Dushuashvili T. (2017) Financial Sector Analysis in the Cluster Theory Context (Georgian Case). *Technology Audit And Production Reserves*, vol. 1/4 (33), pp. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2017.90448>
13. Pauna C. B. (November 13-14, 2014) Cross-sectoral Cooperation vs. Cluster Development at European Level. *“Economic Scientific Research – Theoretical, Empirical and Practical Approaches”*: 2nd International Conference (Bucharest, Romania).
14. Strilets Ye. M. (2014) Orhanizatsiino-funktsionalna struktura finansovoho klasteru u strakhovii sferi [Organizational and functional structure of the financial cluster in the insurance sector]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, vol. 9 (634), pp. 54–58.
15. Taylor P. J., Beaverstock J. V., Cook G. A. S., Pandit N. R., Pain K. and Greenwood H. (2003) *Financial Services Clustering and its Significance for London*. London: Corporation of London.
16. Fodor A., Jorgensen R. D. and Stowe J. D. (2021) Financial Clusters, Industry Groups and Stock Return Correlations. *The Journal of Financial Research*, vol. 44 (1), pp. 121–144. DOI: <https://doi.org/10.1111/jfir.12236>
17. Yaholnytskyi O. A. (2011) Analiz vzaiemodii uchashnykiv finansovoho klasteru [Analysis of the interaction of financial cluster participants]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – The bulletin of transport and industry economics*, vol. 34, pp. 427–431.
18. Kyzym M. O. (2011) *Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy: monohrafiia* [Industrial policy and clustering of the economy of Ukraine: monograph]. Kharkiv: VD “Inzhek”. (in Ukrainian)
19. Vnukova N. M. (ed.) (2011) *Orhanizatsiia zabezpechennia stvorennia finansovykh klasteriv transkordonnoho spivrobnytstva: monohrafiia* [Organization of ensuring the creation of financial clusters of cross-border cooperation: monograph]. Lviv: Instytut rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy. (in Ukrainian)
20. Porter M. E. (1998) Clusters and Competition: New Agendas for Companies, Governments, and Institutions. *On Competition*, ch. 7, pp. 197–288.
21. Piatnytska H. T. (2015) Klasyfikatsiia klasteriv u systemi informatsiinoho zabezpechennia stratehii klasteryzatsii [Classification of clusters in the information support system of the clustering strategy]. *Marketynh i menedzhment innovatsii – Marketing and Management of Innovations*, vol. 4, pp. 187–208.
22. Markusen A. (1996) Sticky Places in Slippery Space: A Typology of Industrial Districts. *Economic Geography*, vol. 72, no. 3, pp. 293–313.
23. Lavery S., Barber A. and McDaniel S. (2017) Frankfurt, Paris and Dublin: Post-Brexit Rivals to the City of London? *SPEI Global Political Economy Brief*, vol. 6. Available at: <https://eprints.gla.ac.uk/304932> (accessed May 30, 2024).
24. Frankfurt Financial Cluster. Available at: <https://www.hhs.se/contentassets/f51b706e1d644e9fa6c4d232abd09e63/sse-frankfurt-finance-cluster.pdf> (accessed May 30, 2024).

УДК 330.4:336.71

JEL G10, G21

Височан Олег Степанович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку та аналізу, Національний університет “Львівська політехніка”. **Кореновський Орест Васильович**, кандидат економічних наук, докторант, Вища Школа Миколая Коперника (Варшава, Республіка Польща). **Кластеризація банківської діяльності: досвід Франкфуртського фінансового центру.**

У статті здійснено аналіз наукових підходів до організації кластерних утворень у сфері фінансових послуг та досліджено можливості адаптації досвіду формування й розвитку Франкфуртського фінансового центру до реалій українського фінансового ринку. Наведено основні напрями наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців щодо формування та функціонування фінансових кластерів. Виокремлено характеристики кластерних утворень, спираючись на класичне визначення поняття “кластер” за М.Е. Портером. Встановлено особливості фінансових кластерів з врахуванням специфіки їх функціонування. Виокремлено найбільш потужні фінансові кластери Європи за показником Global Financial Centres Index. Здійснено аналіз структури Франкфуртського фінансового центру та наведено характеристики окремих його елементів: учасники ядра кластера; торговельний майданчик; регулюючі органи; кластери-партнери; забезпечувальні організації.

Ключові слова: кластер, Франкфуртський фінансовий центр, фінансові організації, агломерація, рейтинг світових фінансових центрів.

UDC 330.4:336.71

JEL G10, G21

Oleh Vysochan, Doctor of Economic Sciences, Professor, Lviv Polytechnic National University. **Orest Korenovskyy**, PhD in Economics, Doctoral Student, Nicolaus Copernicus Superior School (Warsaw, Republic of Poland). **Clustering of banking activities: the experience of the Frankfurt Financial Centre.**

The article analyses scientific approaches to the organisation of cluster formations in the financial services sector and studies possibilities of adaptation of the experience of formation and development of the Frankfurt Financial Centre to the Ukrainian realities of the financial market. The main directions of scientific research of domestic and foreign scholars on the formation and functioning of financial clusters are presented. It has been determined that the main advantages of participation in cluster formations are the possibility of expanding activities, increasing innovation activity within the cluster, economies of scale and increasing productivity. The clustering of financial structures is based on geographical location and common values of the cluster members and helps to create a favourable business environment at the regional level. The quality of communication links between cluster members improves, business communication intensifies and information exchange is accelerated. The development of cluster initiatives helps to reduce the negative effects of global and local economic crises on the financial services market by combining the efforts of market participants. The study identifies the characteristics of cluster formations, based on the classical definition of the concept of “cluster” by M.E. Porter. The features of financial clusters have been identified, taking into account the specifics of their functioning. The most powerful financial clusters in Europe have been allocated according to the Global Financial Centres Index. The structure of the Frankfurt Financial Centre is analysed and the characteristics of its individual elements are presented: cluster core members; trading platform; regulatory bodies; partner clusters; and support organisations. The article establishes that the cluster approach allows to increase the efficiency of financial organisations and can be used to increase the level of social responsibility and efficiency of sustainable development of our country, its individual regions and the financial sector of Ukraine, modernisation of the national policy of strategic development and stimulation of innovation activity of financial sector organisations, effective interaction and cooperation between organisations in the financial services market, governmental organisations and representatives of the public.

Key words: cluster, Frankfurt Financial Centre, financial organisations, agglomeration, ranking of world financial centres.